

THEOLOGIA PRACTICA

Steiner József*

Budapest

A Covid–19 világjárvány által kiváltott paradigmaváltozás a missziói ekkleziológiában

Előzetes felvetések

Az elmúlt másfél évben jelentősen átalakult az egyének, családok, kis-közösségek, hitközösségek, gyülekezetek, nemzeti egyházak és a globális keresztyénség helyzete. Ez az átalakulás meglehetősen sokrétű, viszont ebben a tanulmányban elsősorban arra összpontosítunk, hogy milyen változás következett be az egyházban, illetve helyi gyülekezeteinek körülménycsoportjaiban, és hogy ezek milyen hatással vannak missziói küldetésünk betöltésére.

Vannak, akik úgy vélekednek, hogy a változások okát a Covid–19 járvány megjelenésében és globális térnyerésében kell keresnünk. Vélekedésünk szerint a pandémiás helyzet valóban fontos szerepet játszott a világ és az egyház körülménycsoportjának átalakulásában, azonban a helyzetet ennél összetettebbnek látjuk. A változás egyrészt valóban a világméretű járvány hatására következett be, másrészt viszont a már csírájukban meglévő változásokat erősítette fel, és olyan tevékenységeket, struktúrákat tett tarthatatlanná, amelyek már korábban elindultak a diszfunkcionalitás útján. Ezek a tevékenységek és struktúrák pedig már nem tudtak megbirkózni a kialakult válsághelyzettel.

David J. Bosch azt fejti ki a *Paradigmaváltások a misszió teológiájában* című, és e témában kikerülhetetlen fontosságú művében,¹ hogy jóformán még a mostanit

* Dr. Steiner József (Szentendre, 1970) teológus (missziológus), lelkész, és a Baptista Szeretetszolgálat országos hitéleti igazgatójaként a szervezet lelkészi vezetését látja el. A Magyarországi Baptista Egyházban az iskolalelkészek és a szociális intézmények lelkészeinek vezetését végzi, és a TCM Nemzetközi Teológiai Intézet professzora. A teológiai tudományok és az egyházi szolgálat felé mérnöki pályája után fordult. A budapesti Baptista Teológiai Akadémia lekipásztori szakának elvégzése után Ausztriában szerzett teológiai magiszteri oklevelet, majd az amerikai Wheaton College-ban végzett doktori kutatásokat a missziológia témakörében. Doktori fokozatot a Debreceni Református Hittudományi Egyetemen szerzett 2018-ban. Missziológiával, tanítvány- és vezetőképzéssel kapcsolatos tantárgyakat tanít Európa több fővárosában, Ázsiában, Afrikában és az Egyesült Államokban.

¹ Bosch, David J.: *Paradigmaváltások a misszió teológiájában*. Ford. Boros Attila. Harmat – Protestáns Missziói Teológiai Intézet, Budapest 2005.

megelőző missziói paradigma kialakulása sem fejeződött be, amely annak idején a korábbi uralkodó felfogás válságával indult; ugyanis ezeket a folyamatokat nem is lehet jellemezni egy adott dátumhoz vagy eseményekhez kapcsolható kezdő-, illetve végponttal. Így a jelenlegi missziói paradigma változási görbéje az előző paradigma változási görbéjére épül. A még befejezetlen változásokra épülő újabb változási folyamatok jelensége már önmagában tipikus posztmodern jellemző.

1. A változás kultúrájának beépülése

A gyülekezeti élet és misszió többé nem lesz olyan, mint 2020 előtt volt. Merőben megváltozott, és ez a változás még folyamatban van. Fontos megértenünk, hogy nem az a feladat, hogy onnan folytassuk, ahol 2020 márciusában abbahagytuk. Magyarországon folyamatosan ezt a kijelentést halljuk a médiában: „az a cél, hogy visszakaphassuk régi életünket”. Úgy véljük, hogy ez az egyén és a társadalom szintjén is lehetetlen. Nem állhat vissza az az élet, amely egy egész világra rendkívül erőteljes hatást kifejtett járvány előtt volt. Ezután már sok minden másképpen lesz.

Az egyház és a misszió sem térhet vissza „rég életébe”. Ennek megértése és megértetése a gyülekezeti tagokkal is alapvető fontosságú, különben rengeteg energiát fektetnénk be annak visszaállítására, ami volt. Ez nem is lehetséges, és nem is erre van szükség, mert egy ideje már olyan világban élünk, amikor szüntelen változások bombáznak, és kezelésük érdekében a gyülekezeti élet eszközszerkezetének és formai kereteinek is szükséges változnia.

Yuval Noah Harrari, a Jeruzsálemi Héber Egyetem Történettudományi Intézetének oktatója, a jelenkor társadalmi változásainak ismert kutatóprofesszora *Az egyetlen állandó a változás* alcímet adja a 21. századról szóló könyve egyik fejezetének.² A technológia ugrásszerű fejlődése, a Big data és Big tech internetes tartalomszolgáltató és adatgyűjtő cégek térnyerése, az AI (artificial intelligence), azaz a mesterséges intelligencia elképesztő szárnyalása a bioengineering, a mérnöki alapelvek és módszerek, a matematika, fizika, informatika és technológia alkalmazása egészségügyi, biológiai és gyógyászati kérdésekben,³ a globális geopolitikai és gazdaság-szociológiai változások egy teljesen újfajta életmód felé terelik az emberiséget.⁴

Az egyház új élethelyzetben van, és ebben a legkönnyebben feldolgozható tétel az, hogy itt van egy új Sitz im Leben. De ennél sokkal nagyobb kihívás elé állít az,

² Harrari, Yuval Noah: *21 lecke a 21. századra*. Ford. Torma Péter. Animus Kiadó, Budapest 2018, 227–234.

³ What is Bioengineering? In: *Berkeley bioengineering*. <https://bioeng.berkeley.edu/about-us/what-is-bioengineering>. (2021. jún. 28.)

⁴ Ld. Harrari, Yuval Noah: *Homo Deus. A holnap rövid története*. Ford. Torma Péter. Animus Kiadó, Budapest 2017.

hogy nem elég erre az új körülménycsoport által kialakult valóságra reagálnunk. A feladatunk sokkal nehezebb: meg kell értenünk és el kell fogadnunk, hogy ez az állapot sem lesz állandó, sőt még csak hosszú ideig sem fog tartani, mert minden változásban van, és a változás még gyorsul is.

Herbert Haag (1915–2001), a neves svájci római katolikus teológus, aki 1948-tól 1960-ig a Lucerni Egyetemen oktatta az ószövetségi tudományokat, majd közel húsz éven át ószövetségi egzegézist adott elő a Tübingeni Egyetem Katolikus Teológiai Fakultásán, *Nur wer sich ändert, bleibt sich treu – Csak aki változik, marad hű önmagához* címmel írta meg utolsó könyvét.⁵ Ebben olyan kérdéseket feszeget mérészen, amelyek a jelenkorban jelentősen befolyásolják az egyház relevanciáját: a papi cölibátus, az egyházi hierarchia és struktúra, a laikus hívők szerepe és viszonya a klérushoz, a nők szerepe a katolikus egyházban, van-e még jövője az egyháznak. A címet adó, paradoxonnak tűnő mondat témánk szempontjából is találó, mivel az egyház a változatlan Istent kapcsolja egy szüntelen változóhoz, a világhoz, amelynek ezért szüntelen változnia kell, hogy ez a kapcsolat fennmaradjon.

A Covid-19 járvány ezen a területen is felerősítette a már eddig zajló folyamatokat. Az egyháznak a 21. században még inkább szembe kellett néznie azzal, hogy szolgálati közege megváltozott. Ezt nemcsak beálló (már beállt) történésként kell kezelnie, hanem úgy, mint ami továbbra is és szünet nélkül zajlik. A pandémia erre a tapasztalatra épült a maga hirtelen megjelenésével, és fokozódásával minden eddiginél erőteljesebben hívja fel az egyház figyelmét arra, hogy a változás kultúráját is szükséges beépíteni a rendkívül lassan mozduló, a stabilitást és változatlanságot előnyben részesítő egyházba.⁶

2. Az egyéni, érett hitélet, a hívői lét szerepének felértékelődése

Rá kellett ébrednünk, hogy úgy telhetnek el hetek, hónapok, akár évek is például a krónikus betegek és az egyéb módon veszélyeztetett személyek életében, hogy sem a pásztorok, sem a lelki vezetők és lelkigondozók vagy a gyülekezeti közösség tagjai nem tudnak segíteni hitéletük fejlesztésében, de még fenntartásában sem. Ezt jelenleg a Covid-19 pandémia miatt érzékeljük leginkább az

⁵ Haag, Herbert: *Nur wer sich ändert, bleibt sich treu. Für eine neue Verfassung der katholischen Kirche*. Herder, Freiburg im Breisgau 2000. Magyar fordítása: Haag, Herbert: *Csak aki változik, marad hű önmagához. A katolikus egyház alkotmányához*. Ford. Karacs Ágnes. Bencés Kiadó, Pannonhalma 2006.

⁶ Az óceánjáró hajó irányváltásának képe népszerű illusztráció az egyházban bevezetendő változások szemléltetésére. Az ilyen manőver nagyon lassan hajtható végre, rengeteg ember részvétele szükséges hozzá, és mindenképp a biztonság és a stabilitás szempontját szükséges figyelembe venni.

ügynevezett nyugati világban. Ugyanakkor fontos tudatosítanunk, hogy számtalan más élethelyzet is sodorhat nemzeteket, gyülekezeteket és benne egyéneket ilyen helyzetbe, például keresztényüldözés, háborúk, diktatórikus országvezetések, újabb járványok stb. Szükségessé vált tehát olyan hívő emberek felnevelése, akik képesek a Szentlélek vezetésének megértésére és elfogadására, lelki ajándékaik felismerésére és az azokkal való szolgálatra Isten dicsőségéért. Az egész egyház és gyülekezeteinek teljes tagsága a misszió eszközei az Úristen kezében. Bosch érvelése szerint

„[...] a missziónak ugyanis a közösség a legfőbb hordozója [...], A vertikális és lineáris mintát, amely a pápától indul, s a püspökökön, papokon át vezet a hívekhez (ennek a mintának a protestantizmusban is létezik a megfelelője), lassacskán egy olyan minta váltja fel, amelyben mindannyian közvetlenül kapnak indíttatást.”⁷

Bosch egyenesen a világi hívők apostolkodásáról beszél. Ezen azt érti, amit korábban vázoltunk fel, hogy tudniillik a laikus gyülekezeti tagok, vagy más néven világi hívők nemcsak kiegészítőként vehetnek részt a misszióban a lelkészek felügyelete alatt, mint korábban,⁸ hanem aktív munkatársakként. Ez nagy előrelépés a tanító és tanuló egyházzól, az *ecclesia docens*ről és *ecclesia audiens*ről szóló felfogáshoz képest, amely két részre osztotta Isten népét. Ez a felfogás olyan mély szakadékot eredményezett a klérikusok és a laikusok között, amelyet még a jövőben is nehezen lehet áthidalni egy-egy egyház, illetve gyülekezet életében. Bosch szerint ma már el lehet mondani a világi hívekre, hogy „...ők maguk az a bázis, ahonnan a *missio Dei* elindul”,⁹ s így a lelkészek és egyházi tisztségviselők a missziói megmozdulások „kísérőtársai”.

A pandémia legnehezebb hónapjai alatt az egyháztagoknak nem volt lehetőségük személyesen találkozni lelkészeikkel, s a tőlük kapható segítség, lelkigondozás sokkal korlátozottabb keretek között volt elérhető. Tárgykörünk szempontjából viszont az a lényegesebb, hogy a missziói elérés alanyai is sokkal kevésbé lehettek az egyház hivatalos szolgálattevői. Ez gyakorlatilag azt jelentette a gyülekezeti tagok számára, hogy az evangélium szóval és cselekedetekkel történő megjelenítése önnön kezükben volt saját környezetükben (család, munkatársak, baráti kör stb.).

⁷ Bosch, David J.: *i. m.* 431.

⁸ Uo. 429.

⁹ Uo. 431.

3. A közösség szerepének hangsúlyossá válása

A közösség szerepének hangsúlyossá válása egyre inkább más szinten, más dimenziókban és módon történhet majd, mint eddig, és ezért nem áll szemben az egyéni, érett hitélet, hívői lét szerepének felértékelődésével. Például a nagy tömegek helyett a kisközösségek szerepe értékelődik fel. A tömeges dicsőítő alkalmak, stadionokat megtöltő istentiszteletek helyett a néhány családot tömörítő sejtek tudnak közösségi élményt adni. A családtagok ismét szorosabb kapcsolatba kerülhetnek egymással, több időt tölthetnek együtt. A szűk baráti körök megtartó ereje létfontosságúvá válik.

Az Amerikai Egyesült Államokban töretlen volt az óriásgyülekezetek (megachurch)¹⁰ növekedése az elmúlt évtizedekben.¹¹ Egy átfogó tanulmány szerint ez a növekedés nemcsak a látogatók számában mutatkozott meg a pandémia előtti hónapokig, hanem erőteljes fejlődés volt tapasztalható a multietnicitás és az istentiszteleti, illetve az összejövetelei helyek száma tekintetében is.¹² Thom Rainer, az amerikai egyházi élet egyik legnevesebb kutatója azt emeli ki, hogy a pandémia beálltával a kisebb létszámú istentiszteleti alkalmak válnak normálissá.

„Már tapasztalható, hogy még azok a gyülekezetek is kisebb létszámmal szervezik meg az istentiszteleteket, amelyek számban növekednek. Arra számítunk, hogy a nagy méretű gyülekezetek is 250–300 főben fogják maximalizálni az istentiszteletek résztvevőinek számát.”¹³

Azt lehet észlelni, hogy egy adott gyülekezetben működő kisebb csoportok szerepe egyre nagyobb hangsúlyt kap, és nemcsak a koronavírus okozta korlátozások miatt. Ennek okait Ed Stetzer, a világszerte elismert missziológus, aki

¹⁰ Az Amerikai Egyesült Államokban ez olyan gyülekezeteket jelent, ahol a rendszeres vasárnapi istentisztelet-látogatás meghaladja a 2000 főt. Ld. Bird, Warren – Thumma, Scott: *Megachurch 2020: The Changing Reality in America's Largest Churches*. Hartford Institute for Religion Research, Hartford, CT, USA 2020, 2.

¹¹ Earls, Aaron: *Megachurches Continue to (Mostly) Grow and Not Just in Size*, Lifeway Research, 2020. december 15. In: *Lifeway Research*. <https://lifewayresearch.com/2020/12/15/megachurches-continue-to-mostly-grow-and-not-just-in-size/> (2021. máj. 10.)

A téma időbeni aktualitását és a figyelembe veendő információk gyors változását tekintve számos online forrásra hivatkozunk a nyomtatásban történő megjelenésből adódó késedelem és elavulás csökkentése érdekében. E hivatkozásoknál a megjelenés éve mellett a konkrét dátumot is közöljük a gyors változások miatt mérlegelendő relevancia céljából.

¹² Bird, Warren – Thumma, Scott: *i. m.* 6.

¹³ Rainer, Thom S.: *What Will the Post-Coronavirus Church Look Like?* Church Answers, 2020. márc. 18. In: *Church Answers*. <https://churchanswers.com/blog/what-will-the-post-coronavirus-church-look-like/> (2021. máj. 21.).

a Wheaton College keretein belül működő Billy Graham Center ügyvezető igazgatója, így foglalja össze: 1. biztosítják az egyén számára a könnyű kapcsolódást (connectible); 2. könnyen sokszorozhatóak (reproducible); 3. hatékonyan segítik az új látogatók asszimilációját (assimilative); 4. hatékonyan hozzájárulnak az egyén életének formálódásához (transformative); 5. könnyen átvihetők egy új területre (transferable).¹⁴ Tehát azon gyülekezeteknek, amelyek elsősorban nagy méretű templomaik, imaházai és nagy létszámú istentiszteleti rendezvényeik vonzását használták ki, fontos figyelembe venniük a kisközösségi találkozó gyülekezeti életbe történő integrálásának szükségességét. Ez nemcsak az amerikai óriásgyülekezet égető szüksége, hanem ugyanolyan fontos az európai egyházak gyülekezeti számára is.

4. Az épületcentrikusság további meggyengülése, illetve átalakulása

Az előzőekhez kapcsolódóan azt látjuk, hogy még inkább csökken a gyülekezeti épületekre, templomokra, imaházakra épülő misszió jelentősége, és kiemelkedik az egyénekből álló kisközösségek misszionáló hatása. Az úgynevezett „bevonzó” (attractional) gyülekezeti misszió és az evangéliumot „megtestesítő” (incarnational)¹⁵ gyülekezeti misszió között ingadozó személyek egyértelműen az utóbbi felé közeledtek a karantén időszakában. Az épület szépsége, az istentiszteleti esemény elemeinek (zene, kórus, szónoklat stb.) vonzása nullára csökkent. Azok a gyülekezetek voltak képesek a vonzáskörzetükben élő emberek elérésére, amelyek korábban már felkészítették tagjaikat a megtestesítő misszióra.

A bevonzó modell – amint azt mondják – „elavult modell, noha a nyugati világ egyes részein még működik a »krisztianizált« nem hívők egyre zsugorodó körében”.¹⁶ Eközben a megtestesítő missziót valló és gyakorló gyülekezeti tagok részt vesznek környezetük életében, és ott megélik, megjelenítik Krisztus evangéliumát. A járvány idején betegeket látogattak, gyógyszereket váltottak ki, online eszközök közvetítésében segítettek az otthon rekedt diákok tanulásában, tehát gyakorlati módon tettek bizonyosságot Krisztus szeretetéről. „Fontosabbá válik

¹⁴ Stetzer, Ed: Five Characteristics of Transformative Small Groups. In: *Christianity Today*, 2021, <https://www.christianitytoday.com/edstetzer/2012/july/five-characteristics-of-transformative-small-groups.html> (2021. jún. 1.).

¹⁵ Keller, Timothy: *Gyülekezet a központban*. Ford. Győri Péter Benjámin. Harmat Kiadó – Kálvin Kiadó – Luther Kiadó, Budapest 2019, 331.

¹⁶ Uo.

gyülekezetként létezni, mint gyülekezetbe járni”¹⁷ – írja Barry Howard, a Center for Healthy Churches vezető trénera.

Ez nem szükségszerűen jelenti azt, hogy a meglévő épületek feleslegesek, és hamarosan teljes mértékben kihatárolatlanok lesznek, mint ahogyan azt sem, hogy nem szükséges megbecsülni, folyamatosan karbantartani, felújítani, fejleszteni azokat, illetve új épületeket felépíteni. Két dologra azonban mindenképpen szükséges figyelmet fordítanunk. Elsőként arra, hogy az építkezések és átalakítások során maximálisan törekedjünk a multifunkcionalitásra, vagyis mind a nagy, mind pedig a kisközösségek kiszolgálására, a kimondottan egyházi, illetve közösségi sport- és szabadidős tevékenységek stb. helyszínének biztosítására, a flexibilitásra, vagyis a méretnövelésre és -csökkentésre, a strukturális átrendezhetőségre stb. Másodszor pedig olyan missziói gyakorlatot kell kialakítanunk, amely nem függ a gyülekezet épületeitől, és lehetőséget ad a missziói parancs betöltésére olyan időkben is, amikor nem lehetséges templomainkban és imaházainkban összegyűlni csoportos rendezvényekre.

5. A felekezeti határokon átívelő kapcsolatok megerősödése

Egy ideje már a felekezeti határokon átívelő kapcsolatok megerősödésének is tanúi vagyunk. A Krisztus testén belül értelmezett felekezetközi kapcsolatok Tim Keller presbiteriánus lelkipásztor és teológus felfogásának egyik sarokpontját képezik.¹⁸ Rick Warren sem nem marad saját egyházának, az Amerikai Déli-Baptista Szövetségnek falai között, ugyanis tanításait, mozgalmát és benne a PEACE Plan¹⁹ nevű programot rendkívül széles kör számára teszi elérhetővé. Az úgynevezett „gyülekezettől gyülekezethez” stratégiájába számos felekezet helyi közösséget vonja be. A Rick Warren által vezetett Purpose Driven Church Movement (Céltudatos Gyülekezet Mozgalom), noha baptista gyökerű, még a katolikus egyház-közösségeket is segíti a gyümölcsstermő misszió elérése érdekében. Az Amerikai Egyesült Államok katolikus híveinek körében történt alkalmazását Joseph M. Champlin pap írta le *A Catholic Perspective on the Purpose Driven Life* című

¹⁷ Howard, Barry: 12 trends for being church in a post-pandemic world. In: *Baptist New Global*, 2020. aug. 28., <https://baptistnews.com/article/12-trends-for-being-church-in-a-post-pandemic-world/#.YNmCuy0Rrhc> (2021. jún. 6.).

¹⁸ Keller, Timothy: *i. m.* 321.

¹⁹ E program megnevezésének PEACE betűszava a következők rövidítéséből állt össze: **P**lant or **P**artner with churches to promote reconciliation; **E**quip servant leaders; **A**ssist the poor; **C**are for the sick; **E**ducate the next generation.

könyvében,²⁰ hogy egy olyan program elfogadásában és alkalmazásában segítse a katolikus híveket, amely nagymértékben segítheti a katolikusok hitközségek misszióját. Milánóban és Párizsban még olyan katolikus egyházközségeket is találunk, amelyek céltudatos katolikus egyházközségként jelölik meg magukat.²¹

Példák sokaságát lehetne felsorolni neves, kiadványaik és globális missziói munkájuk révén ismertté lett keresztyén vezetők és gyülekezeteik ilyen téren megismerhető gyakorlatának területéről. Ezek mind azt bizonyítják, hogy a felekezetek között átívelő mozgalmak erősödése nemcsak folytatódik, hanem erősödik is, s így az egy adott egyházba tartozó hívők és helyi gyülekezetek kapcsolatrendszerére még inkább kilép a felekezeti határok közül. Ez az immár erőteljesen zajló folyamat azt mutatja, hogy e kapcsolódások alapja most már nem a kegyességi irány, például a keresztség módja, az egyházszervezet kialakítása, a „második áldás” vagy a karizmák létezésének, illetve gyakorlásának kérdésköre, hanem a hasonló missziológiai felfogás, azaz a hasonló „missziói génszerkezetű” gyülekezetek kapcsolatai erősödnek meg. Ezt igen szemléletesen mutatja az a már említett példa, hogy amerikai baptista lelkipásztor és óriásgyülekezete működik együtt európai katolikus egyházközségekkel és papjaival, mert egyetértenek a környezetük evangéliummal történő elérésének vágyában.

A hívő emberek és helyi gyülekezeteik ökumenikus és felekezeteken átívelő összekapcsolódásának előnyei vannak. Ugyanis a fragmentálódott keresztyén egyháznak szükséges felmutatnia a szeretet és az egység gyümölcseit. Ha viszont a gyülekezeti tagok válogatás nélkül fogadják be az elérhető hitéleti tartalmakat, az online tér által vezérelt „igei táplálkozás” elvtelen összekeveredéshez is vezethet. Ezért gyülekezeteinkben minden eddigénél nagyobb szükség van hitelveink ismertetésére, oktatására. A hitvallását jól ismerő, abban jártas és ahhoz hűségesen kötődő gyülekezeti tagokat nyugodt szívvel támogathatjuk a felekezeteken átívelő kapcsolatok ápolásában.

6. Az igehirdetők szolgálatának kihatását meghatározó tényezők még komplexebbé válása

A karantén időszakában már tanúi és átélői lehettünk annak, hogy egy még összetettebb tényezőcsoport miként kezdte meghatározni a gyülekezetek, a lelkipásztorok, az igehirdetők és lelkimunkások szolgálatának kihatását. Az egyik

²⁰ Champlin, Joseph M.: *A Catholic Perspective on the Purpose Driven Life*. Catholic Book Publishing Corp., Totowa, NJ, USA 2006.

²¹ Ld. Bénédicté Dantès tájékoztató levelét, amelyet jelen dolgozat szerzőjének és a Céltudatos Gyülekezet Mozgalom Európai Koordinátorának, Abraham Meulenbergnek írt a Francia Céltudatos Gyülekezet Mozgalomról, 2013. febr. 22.

ilyen jelenség az, hogy a közösségi média csatornáin közvetített audiovizuális minőség nagyon jelentős mértékben képes vonzani a nézőket egy hitéleti tartalom-szolgáltatóhoz, például a helyi gyülekezetekhez, egy igehirdetőhöz. Ebben az esetben a belső, lelki-szellemi tartalom csak egy tényező a sokból. Az online jelleg miatt a médiabefolyásolási lehetőségek, például a technikai eszközpark fejlettsége, az internetkapcsolat sebessége, a tartalomterjesztés népszerűsítése érdekében bevetett anyagi eszközök stb. igen sokat, számos esetben többet számítanak az elérés tekintetében. Nemcsak a mennyiségi elérésben, vagyis abban, hogy hány főhöz jut el az adott üzenet, hanem abban is, hogy az adás milyen erős elköteleződést vált ki az eredetileg talán csak véletlenül odatévedt hallgatóban. Ezek miatt egyre nehezebbé válik a hiteles, biblikus lelki tartalom eljuttatása a hallgatósághoz, hiszen egy jóval összetettebb mezőnyben kell ezt tenni. Ez a feladat megterheli a vidéki, falusi gyülekezeteket, az egyszerűbb felkészültséggel rendelkező lelképásztorokat és önkéntes, valószínűleg többségükben csak önképzés útján felkészült gyülekezeti segítőiket, és ez azzal is jár a lelképásztorok esetében, hogy kevesebb energiájuk és idejük marad a lelki-szellemi tartalom kidolgozására. Sokan nem is kívánnak, nem is tudnak beszállni ebbe a versenybe.

Azt mondhatjuk, hogy amiképpen az emberek általában már „fuldokolnak” az információ áradásában, ugyanúgy, sőt fokozottabban jelentkezik ez a hitélet területén a koronavírus által kiváltott karanténidőszakban. Ez az információáradat vegyesen, egy időben, ugyanazon a számítógépen érkezett „jó és rossz gyümölcs” a vasárnap reggeli internetező keresztyén, illetve a kereső lélek számára. Ebből a kínálatból mindenki saját ízlése, érettsége, pillanatnyi hangulata és sok más tényező alapján fogyasztott. (Ezek közül jó esetben talán egy szempont a Szentlélek vezetésének megértése.) Az információs társadalomban már kezdjük megérteni, megszokni, hogy ma már nem az a kérdés, mint korábban, hogy hozzájutunk-e a szükséges és elégséges információhoz, hanem az, hogy miként szűrjük meg jól annak egyre duzzadó halmazát. Ugyanez történik, és fog történni egyre inkább a hittartalom világában: nem az a kérdés, hogy van-e online módon elérhető dicsoótás, igehirdetés stb., hanem az, hogy miként tudjuk helyesen megszűrni az ilyen jellegű információkat is. Ebben a Jézus Krisztus által javasolt „gyümölcs-teszt” ad hasznos támpontot: gyümölcsceikről ismerhetjük meg a fákat. Vagyis egy igehirdető vagy egy helyi gyülekezet nem arról ismerhető meg, hogy milyen módon él a média eszközeivel, hanem életének és missziójának gyümölcsceiről.²²

²² Egy egyház, illetve helyi gyülekezet például a maga biblikus hitelvei és e hitelvek megéléséből fakadó eredményei alapján ítélendő meg: a hitre jutott és lelkigondozásban részesített személyek érett tanítványokká lett lelki testvérek, újonnan alapított gyülekezetek, tanítványi csoportok, missziói pontok, karitatív szolgálat stb.

Emellett kiemelkedő jelentősége lesz annak, hogy egy igehirdető vagy egy helyi gyülekezet miként kapcsolódik környezetéhez a mindennapokban. Az online térben megjelenő igehirdetőket olyan személyek is követik a személyes kapcsolódás alapján, akiket nem az ő szolgálatának audiovizuális színvonala ragadja meg, hanem az általa kiépített, mély, szeretetre és tiszteletre épülő kapcsolat, és emiatt hallgatják meg újra és újra.

7. A szolgálati fenntarthatóság szem előtt tartása

Az elmúlt években a gyülekezeti szolgálat fenntarthatósága került a központba. Ezt csak felerősítette a világméretű járvány missziói szervezetekre, egyházakra és a helyi gyülekezeteikre gyakorolt hatása. A fenntarthatóság témaköre különösen az anyagi és humán erőforrások tekintetében lett meghatározó. A kelet-európai, afrikai és általában a segítségre szoruló országoknak tartott területeken több ok miatt is megrendült a Nyugatról kapott anyagi támogatás. Ezek között szerepel a nyugati, például az Amerikai Egyesült Államok és Nyugat-Európa egyházainak bevételcsökkenése az elmaradt istentiszteletek és visszafogott adakozások, illetve technikai fejlesztések és a tagságról való gondoskodás kiadásainak növekedése miatt. Ez pedig azt is eredményezte, hogy immár szinte eltűnőben van a gyülekezetek és missziói társaságok nyugati támogatások által történő életben tartásának koncepciója. A pandémiás helyzetben hozott utazási korlátozások a missziói útra készülő hívők tízezreit akadályozták meg abban, hogy a támogatottan tartott gyülekezetek érdekében fejtsék ki tevékenységüket. Így a betervezett imaházépítések, nyári táborok, evangelizációs összejövetelek, nyelvoktatásra és interkulturális kapcsolatokra alapozott események nemcsak a Nyugatról érkező testvérek, hanem a szükséges anyagi fedezet hiányában kerültek megrendezésre, vagy éppen el is maradtak. A missziók nemzetivé és anyagi értelemben is függetlenné válása mellett még fontosabb lesz a helyi gyülekezetek önálló szolgálata a humán erőforrások témájában is. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy minden gyülekezetnek szembe kell néznie azzal, hogy hosszú távon azt a szolgálatot tudja végzni Isten kegyelméből, amelyre az emberi erőforrásokat tekintve és anyagilag is képes önmagában.

8. Az ősgyülekezeti missziói paradigma felújítása

Gyülekezetek sokasága ébredt rá arra, hogy vissza kell térni az ősgyülekezethez hasonló, ma leginkább az üldözött keresztyének, illegalitásban működő el nem ismert egyházak által végzett misszióhoz. Az természetes nem lehetséges, hogy teljes mértékben úgy működjünk, mint az ősgyülekezet, hiszen azóta kétezer év

telt el. Az sem lehetséges, hogy jogállamban, szekuláris kormányzat alatt vagy éppen többségi keresztyén lakosságú államban működő gyülekezeteink pontosan úgy működjenek, mint egy iszlám többségű és kormányzatú országban hitünk miatt üldözést szenvedő hittestvéreink. Viszont relevánssá válik, hogy az alapelveket miként lehet alkalmazni az adott kultúrában. Például a Krisztus által reánk bízott munka akkor is végezhető, amikor egy gyülekezetnek nincsenek épületei, vagy nem lehetséges számára a nagy létszámú és nyilvános összejövetel tartása, vagy pedig nem áll rendelkezésére rendszeres és jelentős heti, havi vagy éves bevétel. „Legyél egyház az egyház falain kívül” – biztatja Scott Sullivan kimondottan a Covid-karantén utáni helyzetben lévő egyházat.²³

Az ősgyülekezethez hasonlóan lehetséges ma is küldetésben járni akkor is, amikor nincsen lehetőségünk épületeinkben, rendszeres rendezvényeink által szolgálnunk. Az egyház küldetésbetöltő képessége a kívülállók felé folytatott szolgálat, az elkötelezett és felkészített tagság, a több helyszínen összejövő kis méretű csoportok és a tanítványnevelő tagság meglététől függ. A misszió eredményessége, gyümölcstermő képessége terén tanulhatunk a miénknél jóval kevésbé kiépült egyházi struktúrával rendelkező hitelődeinktől.

9. A biztonságos és stabilan működő világ képének összetörése

Az elmúlt évtizedek során úgy érezkelhettük, hogy világunk egyre biztonságosabbá válik, még ha ez nagyon lassan haladó folyamatként történik is. Egyre több betegséget vagyunk képesek kezelni, vagy akár meg is gyógyítani, egyre szélesebb néptömegek élhetnek úgy, hogy már nem kell nélkülözniük az áramszolgáltatást, az emberi fogyasztásra alkalmas ivóvizet, az egészséges létfenntartáshoz szükséges élelmiszereket. Biztosításokkal védhetővé váltak utazásaink, a jégeső által elvert termés nem omlasztotta össze egy család anyagi megélhetését. Harrari egyenesen az ember „megistenülésének” nevezi a jelen világ társadalmi, gazdasági és technológiai dinamikái által megvalósult globális állapotot, és azt hirdeti: jelenlegi projektünk az, hogy „Homo deusszá fejlesszük a Homo sapienst”.²⁴ A jeruzsálemi egyetemi tanár az emberiség történelmét nemcsak rendkívül pontos analízisnek vetette alá, hanem képes volt ezekben a metanarratívát is felfedezni, és azt extrapolálva rámutatni a jövő meghatározó globális folyamataira. Néhány éve

²³ Sullivan, Scott: After the Covid-19 Quarantine: 6 Pivots to Position Your Church for Big Gospel Impact. In: *Georgia Baptist Mission Board*, Duluth, GA, USA, 2021. jan. 24. <https://gabaptist.org/covid-19-gospel-impact/> (2021. jún. 30.)

²⁴ Harrari, Yuval Noah: *Homo Deus. A holnap rövid története*, 48.

megjelent művei az emberiségre leselkedő komoly veszélyekre hívták fel a figyelmet, mint például a mesterséges intelligencia mindenekfelett történő térnyerése, az ökoszisztéma elpusztítása, céljaink elvesztése, az egyének elégedetlenségének növekedése és az egyre inkább felelőtlené válás.²⁵ Így, bár látszólag egyre biztonságosabb világot alakítunk ki magunknak, mégis egyre törekenyebbé válik a földgolyó.

Habár a kutatók rámutattak a sérülékenységre, az emberek többsége nem törődött ezekkel a figyelmeztetésekkel. Abban talán nem sokan hittek, hogy egzisztenciális gondjaink a maguk összetett voltában kerültek megoldásra az egész világon. Viszont világunk fejlettebb országainak polgárai egyre nyugodtabbak voltak annak alapján, amit a saját környezetükben tapasztaltak. Így a széles tömegek életérzése az volt, hogy megbízható és kiszámítható az előttünk álló élet. A pandémia hónapjai során széles néptömegek döbbsentek meg: történhetnek olyan események, amelyek az egyik napról a másikra „leállítják a föld működését”.²⁶ Most azonban már apokaliptikus események bekövetkezése is elképzelhetővé lett a társadalom számára.²⁷ Ennek – az összeesküvés-elméletek megjelenésének negatív hatásai mellett – számos pozitív missziói és evangelizációs vonzata is van, ugyanis legalább átmenetileg megtapasztalhattuk környezetünk lelki értelemben vett nyitottságát.²⁸

10. A folytonos egzisztenciális szorongás kialakulása

Ma az emberiség lelkiállapotának egyik meghatározó jellemzője az állandósult szorongás, és ebben a Covid–19 jelentős szerepet játszik.²⁹ Az emberek naponta nézik a hazai és a nemzetközi televíziós csatornákat, és élik át újra és újra éledező reménysugaraik kioltását: újra szigorításokat, lezárásokat rendelnek el, újabb mutánsok jelentek meg. Neves tudósok beszélnek arról, hogy ha teljesen

²⁵ Harrari, Yuval Noah: *Sapiens. Az emberiség rövid története*. Ford. Torma Péter. Animus Kiadó, Budapest 2015, 369.

²⁶ Jingyu, Chen: The Virus That Shut Down the World: 2020, a Year Like no Other. In: *United Nations*, 2020. dec. 24. <https://news.un.org/en/story/2020/12/1080702> (2021. máj. 4.).

²⁷ Garrett, Laurie: The World Knows an Apocalyptic Pandemic Is Coming. In: *Foreign Policy*, 2019. szept. 20. <https://foreignpolicy.com/2019/09/20/the-world-knows-an-apocalyptic-pandemic-is-coming/> (2021. jún. 29.).

²⁸ Stetzer, Ed: Evangelism: Reconsidering Our Approach in a Pandemic. In: *Christianity Today*, 2020. szept. 8. <https://www.christianitytoday.com/edstetzer/2020/september/evangelism-reconsidering-our-approach-in-pandemic.html> (2021. jún. 2.).

²⁹ Perczel-Forintos, Dóra: A jót keresd, ne a rosszat – megküzdés járvány idején. A COVID-19 pszichés hatásai. Semmelweis Egyetem Általános Orvostudományi Kar, Klinikai Pszichológia Tanszék, Budapest 2020.

ki is tudnánk irtani a jelenleg terjedő koronavírus, attól ez még a „járványok évszázada” lesz.³⁰

A szociális média sem szól másról: a bajokról, a betegségekről tudósít, és az ezek miatt még inkább egymásnak feszülő emberekről. Nem jelentenek kivételt a hívő emberek, a gyülekezeti tagok sem. Az elmúlt hónapok szomorú tapasztalata az, hogy a gyülekezeti tagok között jelentős feszültségek támadtak azon kérdés körül, hogy mi is lenne a jó eljárás a járvány kezelésére. A hívő ember nem kivétel: a feszültségek bennünket is elérnek, és félelmet, szorongást okozhatnak. Még azok az idős vagy hosszú ideje fájdalmas betegségben szenvedő, illetve súlyosan korlátozott állapotban élő hívek is nagyon borús érzelmekkel és gondolatokkal élik napjaikat, és azt mondják, hogy ők már szívesebben távoznának erről a földről a mennyei hazába. A járvány miatt most már nemcsak gyermekeikért, unokáikért aggódnak, hanem saját életük végének körülményei miatt is, hogy esetleg egy kórház vagy időotthon karanténjában, szeretteiktől elzártan és magányosan kell kilépniük e földi létből.

Elengedhetetlenül szükséges, hogy a lelkészek, lelkipásztorok és lelkigondozók szolgálatának egyik súlypontja a felerősödött és átminősült egzisztenciális szorongás területére essék.

11. Új esély a Krisztusnak tetsző hívő életre

A karantén izolációt és immobilizációt kényszerített a gyülekezeti tagokra is. Nem találkozhattak szeretteikkel, barátaikkal, lelki testvéreikkel és lelki vezetőjükkel. Otthonukból nem mozdulhattak ki azzal a szabadsággal, mint korábban. Mindezek hatására felerősödött bennük a vágy az istentiszteletek látogatására, a közösségi összejöveteleken való részvételre, az egymással történő találkozásokra. De azt is mondhatjuk, hogy a keresztyének új esélyt kaptak arra, hogy újra az egymás iránti szeretetre, egymás támogatására, az egységre törekedjenek, és ne a kritizáló attitűd határozza meg a találkozások légkörét. *Arról fogja megtudni mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha szeretitek egymást* (Jn 13,35) – Krisztus ebben gyönyörködik, és missziónk hitelesítési alapját is ez adja meg. Szükséges azonban megjegyeznünk, hogy ez nem indul el, és nem is jön létre önmagától. A felgyülemlett feszültségek állandósulhatnak a lelki és érzelmi értelemben nem egészséges hitközösségekben, és a már említett szorongások miatti folytonos konfliktusokban még fokozottabb a széthúzás.

³⁰ Dyer, Jan: Ready for the Next Pandemic? In: *Infection Control Today* 25, Issue 03, 2021. ápr. <https://www.infectioncontrolday.com/view/ready-for-the-next-pandemic-spoiler-alert-it-s-coming> (2021. jún. 4.).

Minden krízishelyzet egyben új esély is arra, hogy másképpen rendezzük a dolgokat. A Covid–19 csillapodásával (teljes elmúlásával?) mindenképpen új élethelyzetbe kerülnek gyülekezeteink.

12. A klasszikus lelkigyakorlatok reneszánsza

Amikor Dallas Willard tanítványa, Richard Foster arra készült, hogy megírja a lelki formálódásról szóló, *The Celebration of Discipline. The Path to Spiritual Growth* című könyvét, megdöbbenő következtetésre jutott:

„[...] kutatásaim során nem találtam egyetlenegy könyvet sem, amelyet a böjt témájában adtak volna ki 1861 és 1954 között [...]”³¹

Tanítója, Dallas Willard amerikai filozófus, aki a keresztény spirituális formálódás témakörével is foglalkozott, kereken tíz évvel később jelentette meg a *The Spirit of the Disciplines. Understanding How God Changes Lives*³² című könyvét. E két mű a lelkigyakorlatok szerepét hangsúlyozta, és felbecsülhetetlen hatást gyakorolt először az amerikai, majd az európai és a globális protestáns keresztényiségre.³³

Ma számos gyülekezet újul meg a lelkigyakorlatok révén. A protestáns közösségek korábban „katolikus gyakorlatoknak” vélték ezeket, és távol maradtak tőlük. Mostanra viszont nemcsak elfogadják, hanem gyülekezeti életük szerves részévé teszik ezeket – mutat rá a dél-afrikai szerzőpáros, George Marchinkowski és Pieter De Villiers.³⁴ Jól szemlélteti ezt a Tim Keller által vezetett, New York-i Redeemer Presbiteriánus Gyülekezet. Ők például a szerzetesi hitéletben gyökerező Lectio Divina³⁵ meditatív bibliaolvasási gyakorlatát javasolják a gyülekezeti tagok számára.³⁶

³¹ Foster, Richard J.: *The Celebration of Discipline: The Path to Spiritual Growth*. Harper & Row Publishers, New York–London 1978, 41.

³² Willard, Dallas: *The Spirit of the Disciplines: Understanding How God Changes Lives*. Harper & Row, San Francisco 1988.

³³ Ld. Foster, Richard – Willard, Dallas: Christian Disciplines as a Means to Grace. In: *Dallas Willard Center for Christian Spiritual Formation*. <https://dallaswillardcenter.com/wp-content/uploads/2014/05/Christiandisciplinesasameanstograce.pdf> (2021. jún. 2.).

³⁴ Marchinkowski, George – Villiers, Pieter G. R. De: The Rediscovery of Spiritual Practices within Protestantism. In: *Stellenbosch Theological Journal* 6. (2020/1), 429–456.

³⁵ Studzinski, Raymond OSB: *Reading To Live: The Evolving Practice of Lectio Divina*. Cistercian Studies no. 231. Liturgical Press, Collegeville 2009.

³⁶ Lectio Divina: “Divine Reading”. In: *Redeemer Church And Ministries*. https://www.redeemer.com/learn/prayer/prayer_and_fasting/lectio_divina_divine_reading (2021. jún. 26.).

Rod Dreher nem kevesebbet állít a *Szent Benedek választóján*³⁷ című könyvében, mint azt, hogy jelen korszakban csak úgy lehetséges megélni a hitet, hogy visszatérünk a keleti ortodoxiából ismert lelkigyakorlatokhoz, és annyira meg volt győződve véleményének helyessége felől, hogy kilépett a római katolikus egyházból, és a keleti ortodox egyházhoz csatlakozott.³⁸ Dreher művének eredeti, angol nyelvű alcíme is nagyon beszédes: *A Strategy for Christians in a Post-Christian Nation – Stratégia poszt-keresztyén nemzetben élő keresztyének számára*.³⁹ David Brooks, a *The New York Times* rovatvezetője szerint ez a könyv „az évtized leggyakrabban emlegetett és legfontosabb vallási kötete”.⁴⁰ Számunka fontos üzenettel bír ez, és rámutat arra, hogy a lelkigyakorlatok reneszánszát éljük.

A pandémia veszélyei által fenyegetett ember az egyéni hitéletében találhat vigaszra, meríthet erőt, és kerülhet közelebb Krisztushoz, s ez fokozottan érvényes a gyülekezeti élet fizikai találkozásainak ellehetetlenülésének időszakára. A korlátozó intézkedések enyhülésével vagy jövőbeli esetleges teljes megszüntetésével ismét könnyebbé válhat a fizikai találkozás Isten népével, az egyházközség tagjaival és a lelkipásztorral. Ugyanakkor mostanra mindenki számára egyértelművé vált, hogy lehetnek olyan időszakok, akár hosszabbak is, amikor magunkra maradhatunk, vagy kis családunkkal, de Istennel. A Richard Foster által alapított Renovaré Institute for Christian Spiritual Formation vezetője így szól erről a *Christianity Today* által közölt interjúbán:

„[...] az első századi és a középkori keresztyén elődeinktől tanult lelkigyakorlatok nemcsak megtarthatnak bennünket, de nagymértékben meg is erősíthetik Istennel való kapcsolatunkat.”⁴¹

13. Az egyház odafordulása a világhoz

A dél-afrikai David J. Bosch teológus ezt írja a *Paradigmaváltások a misszió teológiájában* című könyvében:

³⁷ Dreher, Rod: *Szent Benedek választóján*. Idea conservativa. Ford. Bakos Gergely Osb. Osiris Kiadó, Budapest 2021.

³⁸ Rothman, Joshua: Rod Dreher’s Monastic Vision. In: *The New Yorker*, 2017. máj. 1. <https://www.newyorker.com/magazine/2017/05/01/rod-dreher-monastic-vision>(2021. jún. 30.).

³⁹ Dreher, Rod: *The Benedict Option: A Strategy for Christians in a Post-Christian Nation*. Sentinel, New York 2017.

⁴⁰ Brooks, David: The Benedict Option. In: *The New York Times*, 2017. márc. 17. <https://www.nytimes.com/2017/03/14/opinion/the-benedict-option.html> (2021. jún. 30.).

⁴¹ Hall, Cris – Lee, Morgan: Spiritual Formation as COVID-19 Gets More Depressing. In: *Christianity Today*, 2020. nov. 17. <https://www.christianitytoday.com/ct/podcasts/quick-to-listen/spiritual-formation-disciplines-covid19-coronavirus-podcas.html> (2021. jún. 29.).

„[...] az egyház missziós tevékenysége nem csupán annyiból áll, hogy az egyes embert az egyházba hívogatjuk, akár a mennyország várótermébe.”⁴²

Bosh arra biztat a hozzá hasonlóan vélekedő teológusok és missziológiai szakemberek véleményét összegezve: úgy alakítsuk ki az egyház teljes struktúráját, hogy az a társadalmat és a világ szükségleteinek betöltését tudja szolgálni.⁴³ Amint kifejtettük, ez már több évtizede folyamatban van. Jól példázza ezt Rick Warren PEACE Plan⁴⁴ nevű programja, amely már hosszabb ideje eredményesen fejt ki tevékenységét. Ez pontosan így értelmezi az egyház szerepét a világban. A kaliforniai gyülekezet globális munkásságának kihatását jól jelzi a PEACE egyik elemébe, az egészségügyi támogatásba történő bekapcsolódásának példája. A Rick Warren által vezetett helyi gyülekezet nemzetközi partnerei nélkül, tehát csupán önmagában húszezer felnőttet és hetvenezer gyermeket juttatott alapfokú egészségügyi szolgáltatáshoz Nyugat-Ruandában az úgynevezett Global initiatives⁴⁵ programjában.⁴⁶

A PEACE célja az, hogy a keresztyének jelen legyenek ott, ahol a világban gond, baj és fájdalom van, és segítsenek mindabban, amiben tudnak. Így valós segítséget nyújtanak a jelenkor valós gondjaiban. Ez már önmagában is Istennek tetsző dolog, és az egyház dolga, hiszen így az egyház valóban másokért létezik. Emellett azonban az evangelizációs cél is megvalósulhat, mert a hívők szolgálatkész életvitele még az egyházon kívül élő emberek figyelmét is felhívja Istenre. Ebben kiemelt helyen szerepel a nem lelkeszi gyülekezeti tagok bevonása a szolgálatba.⁴⁷

A PEACE olyan mozgalom, amely mozgósítani kívánja a gyülekezetekben élő keresztyéneket, hogy dolgozzanak együtt az alábbi területeken:

- a megbékélést segítő gyülekezetek alapítása;
- szolgáló vezetők kiképzése;
- a szegények segítése;
- gondoskodás a betegekről;
- a következő nemzedék oktatása.⁴⁸

⁴² Bosch, David J.: *i. m.* 349.

⁴³ Uo.

⁴⁴ Ld. a 19. lábjegyzetet. A PEACE hivatalos honlapját ld. *PEACE – The Peace Plan*. <http://www.thepeaceplan.com> (2021. jún. 6.).

⁴⁵ A Saddleback Gyülekezetben a PEACE Plan munkáját két csoportra osztják. Az első saját közvetlen környezetük, városuk és államuk, Kalifornia területén kifejtett segítségnyújtás, a második pedig a globális területen végzett munkálkodás, amelyet a Global Initiatives névvel jeleznek.

⁴⁶ Ld. *Purpose Driven Church*. <https://pd.church/rwanda-africa/> (2021. jún. 6.).

⁴⁷ Ld. a 2. pontot.

⁴⁸ *PEACE – The Peace Plan*. <http://www.thepeaceplan.com> (2021. jún. 6.).

Dietrich Bonhoeffer viszont nem ezt látta követendő útnak. Szerinte nekünk nem konkrétan a felsorolt gondok kezelésébe kellene bekapcsolódnunk, Jézusra hivatkozva azt állítja, hogy nekünk a megváltás tényével kell foglalkoznunk, és majd abból fakad az emberi gondok megoldása. Sőt az emberi gondokat nem is szabad kiindulási pontoknak tekintenünk.⁴⁹ Ő szigorúan elkülöníti a lelkipásztori és a diakóniai megbízatást: „az első isteni, a második földi, az első Isten Igéjének, a második a keresztyén életnek a területe”.⁵⁰ Vagyis ő nem azt állítja, hogy nem szükséges a keresztyéneknek részt venniük a világ gondjainak hordozásában, az emberek valós gondjainak megoldásában. A német evangélikus teológus inkább az egyház elsődleges küldetéséről szól, amely mindenek előtt áll, és meghatározza annak identitását. Ebből fakadhat azután az egyház részvétele a világ gondjainak megoldásában. Ezzel pedig messzemenően egyetértünk.

Természetesen sok más példát lehetne felhozni a nemzetközi egyházi életből, amely utat mutat számunkra abban, hogy az egyházaknak, a gyülekezeteknek, a Krisztust követő embereknek szükséges jelen lennie a világban zajló eseményekben. A koronavírus időszakában nyilvánvaló lett világunk törékenysége. Százerek és milliók szenvednek el súlyos egészségügyi, egzisztenciális, érzelmi veszteségeket. A legnehezebb hetek folyamán szűkebb környezetünkben is újabb és újabb tragédiák következtek be: *a teremtett világ sóvárogva várja Isten fiainak megjelenését* (Róm 8,19). Ne rejtőzzünk hát el, ne fordítsuk el fejünket. Forduljunk oda, ahol szenvedés van, és így töltsük be küldetésünket Krisztus testeként ebben a világban.

14. A személyes, kapcsolati tanítványképzés megerősödése

Vélekedésünk szerint a Szentírás missziológiai csúcspontja a Máté evangéliumában leírt missziói parancs.⁵¹ Ebben az nyer megfogalmazást, hogy a keresztyén hívő küldetése: tanítványokat nevelni.⁵² Az elmúlt évtizedekben jelentős megerősödés tapasztalható ezen a területen: mind több gyülekezet fedezi fel a személyes, kapcsolati tanítványképzés fontosságát, mint a misszió lényegi elemét. Ebben a témában klasszikusnak számít Robert Coleman *Az evangélikáció mesterterve*⁵³ című könyve, amely ennek a szolgálatnak bibliai alapjait és gyakorlatát

⁴⁹ Bonhoeffer, Dietrich: *Etika. Útkészítés és bevonulás*. Exit Kiadó, Kolozsvár 2015, 71.

⁵⁰ Uo. 76.

⁵¹ Steiner, József: *A missziói elmélettől a gyakorlatig*. PhD-disszertáció, Debrecen 2018, 85.

⁵² Uo. 74.

⁵³ Coleman, Robert B.: *Az evangélikáció mesterterve*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest 2010.

írja le. Az eredetileg 1963-ban kiadott mű Jézus Krisztus stratégiáját ismerteti: az örömhír átadásának előkészítését, majd az átadás folyamatát, végül a hitre jutottak érett tanítvánnyá nevelésének módját. Coleman úgy mutatja be a tanítványképzés szolgálatát, mint ami teljes mértékben a Bibliában gyökerező, egyszerű szolgálat.⁵⁴

Az utóbbi évtizedekben sok egyén és gyülekezet fordult a személyes, kapcsolati tanítványnevelés felé. Az ilyen módon folytatott szolgálat fő eszközei a tanítványok oktatása, a modellezés, a mentorálás, illetve a lelkigyakorlatok felelevenítése és elkötelezett gyakorlása. Vélhetően ez a dinamika fog egyre inkább erősödni. Ennek bibliai látásunk alapján igazán örvendünk, mert úgy véljük, hogy a keresztyén misszió mindent átfogó célja és egyben meghatározó jellege maga a tanítványnevelés. Jézus Krisztus erre hív a Mt 28,18–20-ban, a missziói parancs elrendelésében, amely az Újszövetség és a teljes Szentírás missziói csúcspontja.

Záróbiztatások

Isten az ő népét, egyházát rugalmasnak teremtette. Szükség van erre, mert – vélekedésünk szerint – az egyház adja a kapcsolatot a világ és Isten között. Az eklézsia kapta azt a küldetést, hogy a világban élő embereket a Teremtőhöz vonzza, és őhöz közelebb kapcsolja. Az egyház Krisztus teste – *corpus Christi*. Ugyanakkor az egyház egy „membrán” is: egybekapcsoló, s ugyanakkor el is választó rugalmas réteg. Isten és a világ nem ugyanaz, nem ugyanabban a szférában létezik, ezért nem is keverhetőek össze. A szakrális és a szekuláris, a világi és a szent eltér egymástól. Ezt a kettőt kapcsolja egybe, s ugyanakkor választja is szét az egyház, amely a helyi gyülekezetekben nyilvánul meg. Egy ilyen, rugalmas összekapcsoló eszközre van szükség ahhoz, hogy a változatlan Teremtő, aki tegnap, ma és mindörökké ugyanaz, az állandó változásban levő világhoz kapcsolódhasson.

Ezért Isten népének nem kell megijednie a változásoktól. Nem kell félnünk, ha a hitünk, reményünk és erőnk forrása szilárdan az Örökkévalóban gyökerezik. Ha ilyen szilárdan kapcsolódunk hozzá, és a szilárd Kősziklán vetjük meg lábunkat, küldetésünk megélésének formáiban, módjaiban bátran lehetünk rugalmasak.

Mindazok, akik engedelmessé válnak a missziói parancsnak, és elindulnak minden nép felé, hogy ott a tanítvánnyá tétel szolgálatát végezzék, számíthatnak Krisztus ígéretére: *én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig*. Járvány, üldözöttség, anyagi hanyatlás és minden más nehézség dacára.

⁵⁴ Taylor, Justin: A 20th Century Classic: “The Master Plan of Evangelism”. In: *The Gospel Coalition*, 2014. dec. 6. <https://www.thegospelcoalition.org/blogs/justin-taylor/a-20th-century-classic-the-masters-plan-of-evangelism/> (2021. jún. 6.).

Felhasznált irodalom

- Bird, Warren – Thumma, Scott: *Megachurch 2020: The Changing Reality in America's Largest Churches*. Hartford Institute for Religion Research, Hartford, CT, USA 2020.
- Bonhoeffer, Dietrich: *Etika. Útkészítés és bevonulás*. Exit Kiadó, Kolozsvár 2015.
- Bosch, David J.: *Paradigmaváltások a misszió teológiájában*. Ford. Boros Attila. Harmat – Protestán Missziói Teológiai Intézet, Budapest 2005.
- Brooks, David: The Benedict Option. In: *The New York Times*, 2017. márc. 17. <https://www.nytimes.com/2017/03/14/opinion/the-benedict-option.html> (2021. jún. 30.).
- Champlin, Joseph M.: *A Catholic Perspective on the Purpose Driven Life*. Catholic Book Publishing Corp., Totowa, NJ, USA 2006.
- Coleman, Robert B.: *Az evangélikusok mesterterve*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest 2010.
- Dreher, Rod: *Szent Benedek válaszüttján*. Idea conservativa. Ford. Bakos Gergely Osb. Osiris Kiadó, Budapest 2021.
- Dreher, Rod: *The Benedict Option: A Strategy for Christians in a Post-Christian Nation*. Sentinel, New York 2017.
- Dyer, Jan: Ready for the Next Pandemic? In: *Infection Control Today*, 25, Issue 03, 2021. ápr. <https://www.infectioncontrolday.com/view/ready-for-the-next-pandemic-spoiler-alert-it-s-coming> (2021. jún. 4.).
- Earls, Aaron: Megachurches Continue to (Mostly) Grow and Not Just in Size, Lifeway Research, 2020. december 15. In: *Lifeway Research*. <https://lifewayresearch.com/2020/12/15/megachurches-continue-to-mostly-grow-and-not-just-in-size/> (2021. máj. 10.)
- Foster, Richard J.: *The Celebration of Discipline: The Path to Spiritual Growth*. Harper & Row Publishers, New York–London 1978.
- Foster, Richard – Willard, Dallas: Christian Disciplines as a Means to Grace. In: *Dallas Willard Center for Christian Spiritual Formation*. <https://dallaswillardcenter.com/wp-content/uploads/2014/05/Christiandisciplinesasameanstograce.pdf> (2021. jún. 2.).
- Garrett, Laurie: The World Knows an Apocalyptic Pandemic Is Coming. In: *Foreign Policy*, 2019. szept. 20. <https://foreignpolicy.com/2019/09/20/the-world-knows-an-apocalyptic-pandemic-is-coming/> (2021. jún. 29.).
- Haag, Herbert: *Csak aki változik, marad bűn magához. A katolikus egyház alkotmányához*. Ford. Karacs Ágnes. Bencés Kiadó, Pannonhalma 2006.
- Haag, Herbert: *Nur wer sich ändert, bleibt sich treu. Für eine neue Verfassung der katholischen Kirche*. Herder, Freiburg im Breisgau 2000.
- Hall, Cris – Lee, Morgan: Spiritual Formation as Covid–19 Gets More Depressing. In: *Christianity Today*, 2020. nov. 17. <https://www.christianitytoday.com/ct/podcasts/>

- quick-to-listen/spiritual-formation-disciplines-covid19-coronavirus-podcas.html (2021. jún. 29.).
- Harrari, Yuval Noah: *21 lecke a 21. századra*. Ford. Torma Péter. Animus Kiadó, Budapest 2018.
- Harrari, Yuval Noah: *Homo Deus. A holnap rövid története*. Ford. Torma Péter. Animus Kiadó, Budapest 2017.
- Harrari, Yuval Noah: *Sapiens. Az emberiség rövid története*. Ford. Torma Péter. Animus Kiadó, Budapest 2015, 369.
- Howard, Barry: 12 trends for being church in a post-pandemic world. In: *Baptist New Global*, 2020. aug. 28., <https://baptistnews.com/article/12-trends-for-being-church-in-a-post-pandemic-world/#.YNmCuy0Rrhc> (2021. jún. 6.).
- Jingyu, Chen: The Virus That Shut Down the World: 2020, a Year Like no Other. In: *United Nations*, 2020. dec. 24. <https://news.un.org/en/story/2020/12/1080702> (2021. máj. 4.).
- Keller, Timothy: *Gyülekezet a központban*. Ford. Győri Péter Benjámín. Harmat Kiadó – Kálvin Kiadó – Luther Kiadó, Budapest 2019.
- Lectio Divina: “Divine Reading”. In: *Redeemer Church And Ministries*. https://www.redeemer.com/learn/prayer/prayer_and_fasting/lectio_divina_divine_reading (2021. jún. 26.).
- Marchinkowski, George – Villiers, Pieter G. R. De: The Rediscovery of Spiritual Practices within Protestantism. In: *Stellenbosch Theological Journal* 6. (2020/1), 429–456.
- PEACE – *The Peace Plan*. <http://www.thepeaceplan.com> (2021. jún. 6.).
- Perczel-Forintos, Dóra: *A jót keresd, ne a rosszat – megküzdés járvány idején. A COVID-19 pszichés hatásai*. Semmelweis Egyetem Általános Orvostudományi Kar, Klinikai Pszichológia Tanszék, Budapest 2020.
- Purpose Driven Church*. <https://pd.church/rwanda-africa/> (2021. jún. 6.).
- Rainer, Thom S.: What Will the Post-Coronavirus Church Look Like? Church Answers, 2020. márc. 18. In: *Church Answers*. <https://churchanswers.com/blog/what-will-the-post-coronavirus-church-look-like/> (2021. máj. 21.).
- Rothman, Joshua: Rod Dreher’s Monastic Vision. In: *The New Yorker*, 2017. máj. 1. <https://www.newyorker.com/magazine/2017/05/01/rod-drehers-monastic-vision> (2021. jún. 30.).
- Steiner, József: *A missziói elmélettől a gyakorlatig*. Ph.D.-disszertáció, Debrecen 2018, 85.
- Stetzer, Ed: Evangelism: Reconsidering Our Approach in a Pandemic. In: *Christianity Today*, 2020. szept. 8. <https://www.christianitytoday.com/edstetzer/2020/september/evangelism-reconsidering-our-approach-in-pandemic.html> (2021. jún. 2.).
- Stetzer, Ed: Five Characteristics of Transformative Small Groups. In: *Christianity Today*, 2021, <https://www.christianitytoday.com/edstetzer/2012/july/five-characteristics-of-transformative-small-groups.html> (2021. jún. 1.).

Studzinski, Raymond OSB: *Reading To Live: The Evolving Practice of Lectio Divina*. Cistercian Studies no. 231. Liturgical Press, Collegeville 2009.

Sullivan, Scott: After the COVID-19 Quarantine: 6 Pivots to Position Your Church for Big Gospel Impact. In: *Georgia Baptist Mission Board*, Duluth, GA, USA, 2021. jan. 24. <https://gabaptist.org/covid-19-gospel-impact/> (2021. jún. 30.)

Taylor, Justin: A 20th Century Classic: “The Master Plan of Evangelism”. In: *The Gospel Coalition*, 2014. dec. 6. <https://www.thegospelcoalition.org/blogs/justin-taylor/a-20th-century-classic-the-masters-plan-of-evangelism/> (2021. jún. 6.).

What is Bioengineering? In: *Berkeley bioengineering*. <https://bioeng.berkeley.edu/about-us/what-is-bioengineering>. (2021. jún. 28.)

Willard, Dallas: *The Spirit of the Disciplines: Understanding How God Changes Lives*. Harper & Row, San Francisco 1988.

* * *

The Covid-19 pandemic has had a significant impact on the life of the churches and the local congregations. The Hungarian experiences fit into the international trends. The ongoing paradigm-shift in mission-ecclesiology has become even more complex. The pandemic amplified some of the ongoing changes and, at the same time, has brought about new phenomena. This study describes these changes and provides suggestions that could strengthen the churches in order to effectively fulfil their mission even under the current circumstances.

Keywords: pandemic, mission, missiology, church, congregation, ecclesiology, church-development.